

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Rahvusvaheline kogukondade teenuste-praktikate kaardistus lähtuvalt kogukondlike ja sotsiaalsete suhete kujundamise potentsiaalst

Mai Beilmann, Dagmar Narusson, Kelli Ilisson, Marko Uibu

RITA töopakett 5

RITA-RÄNNE
projekt

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele

Rahvusvaheline kogukondade teenuste-praktikate kaardistus lähtuvalt kogukondlike ja sotsiaalsete suhete kujundamise potentsiaalst

Sisserännanute ja kohalike elanike sotsiaalset lõimumist saab pidada edukaks, kui inimesed igapäevaselt omavahel suhtlevad, üheskoos erinevates tegevustes osalevad ning üksteise elu vastu inimlikku huvi tunnevad. Taolist argielulist lõimumist on vajalik ja võimalik hõlbustada (*facilitation*) ning maailma eri paigus on leitud erinevaid meetodeid, kuidas seda teha. Antud kokkuvõtte annab ülevaate mõningatest headest praktikatest, mida erinevates riikides on kasutatud sisserändajate kogukonda lõimimiseks, ning õppetundidest, mida rahvusvaheliste kogukondade lõimimisel on saadud.

Kontaktloome hõlbustamine kohalike ja sisserännanute vahel

Kuigi võib tunduda, et ei ole midagi lihtsamat ja loomulikumat kui see, et erineva taustaga inimesed hakkavad lähestikku elades olenemata oma taustast varem või hiljem omavahel suhtlema, sõprussuhteid ja ühendusi looma, näitab paljude kogukondade kogemus, et iseenesest selline sotsiaalne suhtlus siiski ei teki. Üha enam leitakse, et selleks, et sotsiaalne läbikäimine kohalike elanike ja uustulijate vahel tekiks pigem varem kui hiljem ning oleks positiivse iseloomuga, on vaja omavaheliste kontaktide ja suhtluse teket kuidagi keskselt soodustada ja tagant aidata. Tihtipeale pole ju küsimus selles, et erinevad inimesed põhimõtteliselt ei tahaks omavahel suhelda, vaid lihtsalt esmase kontakti loomine võib olla mõlema osapoole jaoks veidi pelutav.

Esialgsetest võõrastusest ülesaamiseks on loodud erinevaid lahendusi, mis aitavad kohalikel elanikel ja sisserändajatel esmast kontakti luua. Hollandis on täheldatud, et sellise kontaktloome hõlbustamisel ei saa jääda lootma üksnes kodanike initsiatiivile ning näiteks Brüsselis loodi kontaktloome toetamiseks nn hõlbustaja ametikoht, kelle tööülesandeks ongi suhtluse tihendamine kogukonnas ning inimeste ja organisatsioonide kokku toomine (Tekstikast 1). Delftis on aga ametis naabruskonna koordinaatorid-kontaktisikud, kelle ülesandeks on kogukondade ees seisvate probleemide lahendamine, mis võivad tekkida, kui ühes piirkonnas elab koos väga erineva taustaga inimesi, kes omavahel ei suhtle (Tekstikast 2). Seejuures ei pruugi erinev taust sugugi mitte alati tähendada erinevat etnilist tausta, vaid arusaamatusi võib ette tulla absoluutselt igasuguste erinevuste pinnalt (vanad vs noored, lemmiklooma omanikud ja teised jne). Seejuures tuleb mõistagi arvestada, et hõlbustaja või koordinaator ei saa ainuisikuliselt hästitoimivat ja lõimunud kogukonda luua, vaid üksnes luua täiendavaid tingimusi selle tekkeks ehk nagu nendib üks naabruskonna kontaktisikuna tegutsenud inimene ise: „Sa saad üksnes hõlbustada. Saad ainult aidata.”¹

TEKSTIKAST 1

„**Hõlbustaja**“ ametikoht (Brüssel, Belgia) on üks kohaliku omavalitsuse käsutuses olevaid vahendeid suhtluse tihendamiseks kogukonnas. Brüsseli piirkonnas Etterbeekis, kus ligi poole elanikkonnast moodustavad välismaalased ja elanikkond omavahel eriti ei suhtle, on loodud töökoht nn hõlbustajale, kes peaks olema link seltside ja inimeste vahel, toetama elanikke väikeprojektide koostamisel ja taotlemisel, aitama luua partnerlust erinevate organisatsioonidega ning erineval

¹ Intervjuu Delfti KOV (Holland) naabruskonna endise kontaktisiku Heleen van der Lindeniga, jaanuar 2019.

moel toetada ideede ellu viimist. Hõlbustaja ülesandeks on muuhulgas osaleda erinevatel üritustel ja ettevõtmistel ning luua sisserännanutege kontaktide ja korjata ideid, mis aitaksid kogukonna elavdada. Sellele järgneb juba väikeprojektide taotlusprotsess. Sellisel moel on algatatud ja läbi viidud erinevaid tegevusi, nagu toiduvalmistamise, ühise kunstiloome ja loovkirjutamise töötoad, väikesed kunstifestivalid, vestlusringid, multikultuuriline filmifestival jms.²

TEKSTIKAST 2

Naabruskonna koordinaator-kontaktisik (Delft, Holland). Delftis rakendati süsteemi, kus igal suuremal naabruskonnal oli kohalikus omavalitsuses oma koordinaator-kontaktisik, kelle peamine ülesanne oli välja selgitada, milliseid probleeme kogukonnas esineb ning otsida lahendusi. Praeguseks on see süsteem säilinud üksnes probleemsemates linnajagudes, kuhu on koondunud madala hariduse, madala sissetulekuga ning tihtipeale ka kohalikkude keelt mitte piisavalt valdav elanikkond. Seejuures ei olnud rõhuasetus mitte inimeste individuaalsetel probleemidel, vaid just probleemidel, mis tekivad sellest, et väga erinevate huvidega inimesed ühes naabruskonnas koos elavad. Need probleemid ei pruugi tuleneda mitte sugugi üksnes erinevast etnilisest taustast, vaid kogukonna koordinaatorid otsisid lahendust ka sellistele probleemidele, nagu kohaliku kooli eest liiga kiiresti mööda kihutavad autod. Samas loomulikult ei saa inimeste isiklike probleeme kogukonna probleemidest täielikult lahutada ning suure osa koordinaatori tööst moodustas võrgustikutöö ning tema naabruskonnas elavate inimeste suunamine õigete spetsialistide poole (olgu nendeks siis sotsiaaltöötajad, psühholoogid, politseinikud, meditsiinitöötajad vms).³

Erinevates riikides kanda kinnitanud „Naabruskonna emade“ projekt (Tekstikast 3) on hea näide, kuidas suhtluse hõlbustamine ei pea alati tähendama kogukonna ees seisvate probleemide lahendamist ja kogukonnaprojektide toetamist, vaid võib keskenduda hoopis üksikisikute jõustamisele. „Naabruskonna emade“ projekt kasutab osavalt ära positiivse rändekogemusega inimeste potentsiaali olla esmaseks kontaktiks ning sidustajaks sisserändajate ja vastuvõtva kogukonna vahel. Idee, et hästi lõimunud ja kohalikud naised võiksid mentoritena pakkuda head nõu ja tuge sisserändajatest naistele, on iseenesest ääretult lihtne, kuid on väga hästi toiminud piirkondades, kus seda on katsetatud.

Kontaktide teket kohalike elanike ja sisserändajate vahel saab toetada ka toetades sisserändajate osalemist kohalikele elanikele tavapärasest tegevustes ja ettevõtmistes, kus siis ühistegevuse pinnalt tekib paratamatult kontakt erineva taustaga inimeste puhul. Nii näiteks makstakse kõigil Taani saabuvatel pagulasel lastel kinni hobitegevus ning seda eelkõige selleks, et neile näidata, kuidas Taanis inimesed omavahel tuttavaks saavad. Enamasti taanlased kohtuvad ja loovad suhteid just erinevates ühingutes tegutsemise kaudu, mistõttu on oluline ka uustulijatest lapsed võimalikult varakult sellesse mustrisse kaasata, et nad kõrvale ei jääks. Lisaks osalustasule toetatakse lapsi ka vastava riigis ja muu varustusega.⁴

Kontaktiloome hõlbustamise ekstreemsema lähenemise näitena võib välja tuua „Startblok Riekerhaven“ projekti Hollandist (Tekstikast 4). Tegemist on majutusprojektiga, mille raames Hollandi

² D. Narussoni märkmed CRISCO kohtumiselt 14.-16.03.2018, Bassano del Grappas.

³ Intervjuu Delfti KOV (Holland) naabruskonna endise kontaktisiku Heleen van der Lindeniga, jaanuar 2019.

⁴ Intervjuu Vejle kommunii (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

noored elavad samas elamukompleksis pagulastega ning ühtlasi on põhjalikult läbi mõeldud erinevad elukorralduslikud aspektid, mis soodustaksid omavaheliste kontaktide teket ja lõimumist.

TEKSTIKAST 3

Naabriemad/ Stadtteilmütter/ Neighbourhood Mothers/ Naapuriäidid (Holland, Saksamaa, Šveits, Taani, Soome) on hea näide projektist, mis tekib ühes riigis ning levib sealt edasi teistesse riikidesse ja kogukondadesse: Hollandis aastatuhandevahetuse paiku sündinud algatuse eeskujul alustasid „naabriemad“ 2004. aastal rohujuuretasandi algatusena tegevust Berliini linnaosas Neuköllnis ning praeguseks tegutsevad „naabriemad“ ka Šveitsis, Taanis ja Soomes. Algatuse raames koolitatakse sisseändajatest naisi tegutsema mentoritena, kes aitavad uutel sisseändajatest peredel kohalikku kogukonda sisse elada. Idee algatuse taga on lihtne: kõige paremini oskavad aidata uustulijatest emadel uude kogukonda sisse elada inimesed, kes on sama juba omal nahal läbi teinud. Sarnase kogemusega inimeste kaasamine tõstab nõuannete usaldusväärset uustulijate silmis. Kõigepealt kohtuvadki emad informaalset teetassi taga ning räägivad igapäevastest vajadustest ja väljakutsetest nende uues kodus, iseäranis suurt rõhku pannakse seejuures laste ja pere, nende hariduse, tervise ja heoluga seotud teemadele. Edaspidi võivad nad kohtuda veel kuni kümme korda, et arutada pere ees seisvaid spetsiifilisemaid väljakutseid, et perekond jõuaks vajalike teenuste ja toetusteni, mis nende kogukonnas olemas on. Kõik „naabriemad“ saavad enne perekondadega tööle hakkamist vastava väljaõppe, et töötada äsja saabunud ning tihtipeale isoleeritud perekondadega.

Kogemused erinevates riikides on näidanud, et „naabriemad“ algatus toimib erinevates kultuurilistes kontekstides, kui seda vastavalt kohalikele oludele veidi kohandada olenevalt näiteks sellest, millised on juba olemasolevad koostöövõrgustikud erinevate ametkondade ja organisatsioonide vahel. Kui Saksamaal makstakse naabruskonna emadele ka palka, siis Soomes on tegemist vabatahtliku tööga.

Soomes veab projekti MTÜ Nicehearts ning „Naapuriäidid“ on neil täiesti projektipõhine ettevõtmine, millega alustati neli-viis aastat tagasi. Kõigepealt käis grupp initsiaatoreid Taanis tutvumas, kuidas sealne naabruskonna emade projekt toimib. Esimesed koolitused naabruskonna emadele algasid 2016. Koolituse raames käivad erinevate valdkondade spetsialistid naabruskonna emadele andmas neile olulist teavet erinevate teemade kohta, mis võivad sisseändajatest naistele olulised olla: nt arstiabi, haridus, lastekaitse, seksuaalharidus, paarisuhtevägivald jms.⁵

Naabruskonna ema roll on tugevdada võrgustikke, jõustada sisseändajatest naisi ning toetada neid uues situatsioonis hakkamasaamisel. Konkreetsemate tegevuste puhul on naabruskonnaemadel aga väga palju improviseerimisruumi olenevalt sellest, mida ühelt poolt naabruskonna ema ise tulenevalt oma ajalisest ressursist ja oskustest saab pakkuda ning teiselt poolt sellest, millist tuge konkreetne sisseändajate perekond vajab ja soovib. Mõningail juhtudel on vaja lihtsalt natuke kätt hoida, mõnikord vajatakse abi tõlkega või arstiabi või sobiva trenni leidmisel. Naabruskonna ema ei pea ilmingimata olema ka päriselt ema – naabruskonna emana võib tegutseda põhimõtteliselt iga

⁵ Grupiintervjuu kahe pikaajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidid“ projektist, veebruar 2019.

naine, kes soovib teisi aidata uude ühiskonda sisseelamisel. Naabruskonna emad käidi Soomes värbamas näiteks sisserändajatele pakutavatel keelekursustel. Paljud naabruskonna emad on ise sisserände taustaga ning projekti raames üritatakse korraldada nii, et nad tegeleksid just endaga sama keelt kõnelevate/samast riigist pärit sisserändajatega. Enamasti on nad elanud Soomes juba mõnda aega ja teavad, kuidas institutsioonid töötavad, kuidas näiteks taotleda vanemahüvitist, ning nad saavad seda teadmist jagada. Samas on uustulijatele mõistagi palju lihtsam, kui nad saavad olulise info oma emakeeles, sest paljud neist ei räägi väga hästi inglise keelt ja palju infot ei ole neile seetõttu kättesaadav. Tänu oma kogemusele naabruskonna emad juba teavad, millised on integreerumisel rasked kohad ning millal ja millist tuge sisserändajatest naised ja nende pered võivad vajada. Ühtlasi on info sisserändajate jaoks usaldusväärsem, kui see tuleb inimeselt, kellel on nendega sarnased kogemused. Naabruskonnaemad on seega justkui mentorid.⁶

Rohkem infot naabruskonna emade kohta Saksamaal:

<https://www.berlin.de/sen/wirtschaft/gruenden-und-foerdern/europaeische-strukturfonds/efre/projektbeispiele/artikel.367135.php>

TEKSTIKAST 4

Startblok Riekerhaven (Amsterdam, Holland) on majutusprojekt, mis on ühtlasi sotsiaalne eksperiment, mille raames Hollandi noored elavad samas elamukompleksis pagulastega. Alates juulist 2017 elab ühes elamukompleksis koos rohkem kui 550 alla 28-aastat noort, kellest pooled on hollandlased (nt tudengid) ning pooled pagulased, kes on hiljuti saabunud Lähis-Idast, Aafrikast jm. Elamud koosnevad konteinerkorteritest, mis on Amsterdamis populaarne lahendus üliõpilaste majutamiseks. Elamukompleksis saab elada kuni viis aastat, mis on maksimaalne lepingu pikkus Hollandi kampustes. Elanikel on jagatud kohustus hoida hooneid ja nende ümbrust korras, mistõttu neil on ühine vastutus oma elukoha eest hoolitsemisel.

Idee sellise majutusprojekti loomiseks tekkis sellest, et kui uustulijad eraldi majutada, siis ei õpi nad ära kohalikku keelt. Selleks, et elamukompleksis kujuneks kogukond, kaasati organisatsioon Socius, mis kasutab tavatuid võtteid kogukonna tekitamiseks uutel elupindadel. Kohe peale rentnike sissekolimist korraldas Socius tuvumisõhtu, et elanikud üksteist tundma õpiksid. Kohtumisõhtu varjatud eesmärk Sociuse jaoks oli leida rentnike seast üles loomulikud liidrid, kellele kogukonna elu korraldamisel erinevaid ülesandeid (nagu nt kompleksi korrashoid) usaldada, et kogukond saaks olla suuresti isetoimiv. Inimeste majutamisel on jälgitud seda, et kõigis koridorides oleks võimalikult suur mitmekesisus. Igas koridoris, kus elab umbes 20 inimest, on valitud kaks organisatoorit – üks hollandlane ja üks põgenik – kelle ülesandeks on kaasata inimesi sotsiaalsesse tegevustesse nagu ühised õhtusöögid, filmiõhtud või jalgpallimatšid. Samuti valvavad nad näiteks seda, et keegi liiga palju ei lärmaks ning et prügi korralikult välja viidaks. Läbi tuutorsüsteemi õpitakse üksteise kultuure tundma.

Rohkem infot: <https://startblokriekerhaven.nl/en/>

⁶ Grupiintervjuu kahe pikajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidit“ projektist, veebruar 2019.

Koostöö kogukonna ja ametkondade vahel

Taani kogemus näitab, et sisserändajate kogukondadesse sulandumiseks on oluline kohaliku omavalitsuse ja riigiasutuste koostöö mittetulundusühingute ja vabatahtlikega, sest kuigi kohalikul omavalitsusel on kontakt uustulijatega, saavad kogukonda luua ikkagi vaid kogukonnaorganisatsioonid⁷. Vejle kommuuni (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuht Jens-Emil Munkgaard peab koostööd erinevate institutsioonide ja organisatsioonide vahel eduka lõimimise eelduseks: „Oleme Vejles otsustanud, et kõik avalikud institutsioonid ja töökohad koos korraldavad seda, et välismaalased saaks võimalikult kiiresti integreeritud. Ja parimal võimalikul viisil.“⁸

Koostöö erinevate institutsioonide ja organisatsioonide vahel on vajalik muuhulgas seetõttu, et ükski inimene, asutus ega organisatsioon pole ekspert igal alal, kuid uustulijad vajavad väga erinevat liiki teenuseid. Seega on kõigile osapooltele kasulik ülesandeid jagada ning keskenduda sellele, mida kõige paremini osatakse. Ehk nagu nendib Vejle sotsiaalse integratsiooni projektijuht: „Üks meie põhilisi praktikaid on see, et me teeme seda, milles oleme parimad.“⁹ See tähendab, et näiteks tervisemure korral võetakse ühendust koostööpartneritega tervishoiusüsteemis.

Munkgaardi juhitud üksus ei tegele töö ja haridusega, vaid keskendub rohkem sotsiaalsetele teemadele, iseäranis lastele ja noortele. Selleks, et töötada laste ja noortega, peab aga suhtlema nende vanematega. Samuti tehakse koostööd tervishoiuorganisatsioonidega. Erilist rõhku pannakse lastele ja lapseootel naistele, et nad teaksid, kuidas ämmaemandat leida jne, sest lapse saamine Euroopas ning Lähis-Ida või Aafrika riikides on just tervishoiusüsteemi vaates väga erinev kogemus. Sisseelamise hõlbustamiseks on organisatsiooni palgal integratsiooninõustajad, kes viivad uustulijad kurssi, kuidas Taanis elada, kust midagi osta, kuidas erinevad süsteemid toimivad, kuidas kontakteeruda kohaliku omavalitsusega, korraldada lastehoidu jne. Koostööd tehakse erinevate kodanikuühiskonna organisatsioonidega, iseäranis noorteorganisatsioonidega. Sellised laste ja noortega tegelevad organisatsioonid pakuvad sisserändajate lastele tegevust näiteks nädalavahetustel, kui ametkonnad ei tööta. Ametkondadelt saavad need organisatsiooni aga perede kontaktid, et enda sihtgruppi kuuluvate laste ja noorteni jõuda.¹⁰

Teatav lingina sisserändajate kogukondade ja ametkondade vahel on tegutsenud ka naabruskonna emad Soomes (vt Tekstikast 3). Hiljuti osalesid naabruskonnaemad projektis, milles kohalik omavalitsus kogus inimeste ideid, mida linnas paremaks teha. Naabruskonnaemad korraldasid seepeale inglise- ja muukeelseid töötube, et koguda ideid soome keelt veel mitte hästi valdavaltelt sisserändajatelt. Naabruskonna emadel on organisatsioonina mitmekülgne koostööpartnerite võrgustik alustades ministeeriumidest, linnaametitest ja lastehoiuasutustest kuni erinevate MTÜdeni.¹¹

Koostöö sisserändajate kogukondade ja organisatsioonidega

Sisserände taustaga inimestele tugiteenuseid pakkuvate ametkondade koostööpartnerite hulka kuuluvad mõistagi ka sisserändajate rahvuslikud, kultuurilised ja usulised ühendused. Samas võib

⁷ Intervjuu Vejle kommuuni (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

⁸ Intervjuu Vejle kommuuni (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

⁹ Intervjuu Vejle kommuuni (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

¹⁰ Intervjuu Vejle kommuuni (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

¹¹ Gruppiintervjuu kahe pikaajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidit“ projektist, veebruar 2019.

selliseid organisatsioone olla sedavõrd palju, et kohalikel omavalitsustel võib olla mõistlik seada teatud kriteeriumid, mille alusel koostööpartnereid leitakse. Näiteks Delfti KOV esindaja nendib, et neil on väga palju erinevate etniliste gruppide organisatsioone. Praegu rakendavad nad poliitikat, et teevad koostööd ja toetavad (ka rahaliselt) ainult neid rahvusvähemuste organisatsioone, mis tahavad otseselt tegeleda oma rahvuskaslaste integreerimisega Hollandi ühiskonda. Seltskonnad, kes kogunevad lihtsalt selleks, et koos oma kultuuri nautida, on nende fookusest väljas. Koostöö rahvusgruppide organisatsioonidega on oluline, kuna nemad tunnevad vähemuste vajadusi ning teavad, millised teemad on neile olulised. Ta toob näiteks, et sisserändajatele antakse küllalt palju nõu, kuidas nad peaksid oma lapsi uuel kodumaal kasvatama. Samas selliste õpetuste lähtekoht on äärmiselt euroopalik, mis võib mõnedele sisserändajatele mõjuda niivõrd hirmutavalt, et nad ei julge vanemakoolitusele isegi kohale tulla hirmus, et neist saadakse valesti aru ja neilt võetakse lapsed ära. Etniliste kogukondade esindusorganisatsioonide kaasamine teavitustöösse võib aidata sellistest probleemidest üle saada, sest nad oskavad pakendada olulise sisu sisserändajate jaoks vastuvõetavasse vormi.¹²

Kohaliku kogukonna ja vabatahtlike kaasamine sisserändajate lõimimisse

Kui küsida, mida on uustulijate edukaks kogukonda lõimimiseks vaja, teatab Hollandis pikka aega kogukonnatöoga tegelenud Heleen van der Linden pikalt mõtlemata: „Mida te vajate, on aktiivsed kodanikud. See on Hollandis miski, mida me alati kordame, et aktiivsed kodanikud ongi põhimõtteliselt meie ühiskond. Ja sa ei saa neile öelda, mida teha, sest nad peavad tegema seda, mis tuleb nende südamest.“¹³

Vabatahtlikud ei mängi olulist rolli uustulijate kogukonda lõimimisel mitte üksnes Hollandis, vaid vabatahtlike olulisus uute inimeste kogukonda liitmisel kordub punase niidina intervjuust intervjuusse ning projektist projekti. Seejuures ollakse aru saanud, et kuivõrd vabatahtlikud on sedavõrd olulised, ei saa lootma jääda ainult sellele, et inimesed iseenesest aktiveeruksid ja ka aktiivseks jääksid. Selleks, et uustulijate kogukondadesse lõimimiseks oleks piisavalt abivalmis ja motiveeritud vabatahtlike, on vaja eestvedamist ja motiveerimist. See tähendab, et vabatahtlikku tegevust peaks eest vedama ja koordineerima inimene/inimesed, kellele see pole pelgalt vabatahtlik tegevus, vaid palgatöö, sest vastasel korral võib vajalik tegevus raugeda koos eesvedaja jõuga või tema palgatöö koormuse kasvuga.

Näidet sellest, kuidas alarahastus võib hea idee teostumist takistada, kuna üksnes vabatahtlikus korras või sümboolse tasu eest suuri kogukondlikke ettevõtmisi eestvedada ei jõuta, ei tule kaugelt otsida. Lätis Rēzeknes tegutsevad noorteliidrid, kes tegelevad maapiirkondades nii läti- kui venekeelsete noortega ning pakuvad neile erinevaid ajaveetmisvõimalusi ja kursuseid, tehes seejuures koostööd koolide, noortekeskuste ja raamatukogudega. Osad noorteliidrid on vabatahtlikud, osad palgatöötajad, kuid nende tasu on väike. Noorteliidritele pakutakse kohalike omavalitsuste poolt mõningast väljaõpet ja tuge ning kuna tasu on väike, üritatakse noorteliidreid motiveerida teiste vahenditega, nt pakkudes neile erinevaid kursuseid ning avaldades neist artikleid kohalikes väljaannetes. Probleem on aga see, et paljud noorteliidrid ei püsi piirkonnas väga kaua, vaid nad lähevad Riiga õppima või tööle.¹⁴

¹² Intervjuu Delfti KOV (Holland) esindaja Heleen van der Lindeniga, jaanuar 2019.

¹³ Intervjuu Delfti KOV (Holland) esindaja Heleen van der Lindeniga, jaanuar 2019.

¹⁴ Intervjuu Rēzekne piirkonna (Läti) integratsiooniprojektide eestvedajaga, november 2018.

Ka Soomes „Naapuriäidit“ projekti vedav Vantaas tegutsev MTÜ NiceHearts toetub peamiselt vabatahtlike tööle, kuid neil on siiski palgal ka paar töötajat, kes nende kontorit ja kolme projekti käigus hoiavad. Vaatamata tagasihoidlikule palgaliste töötajate arvule suudab MTÜ palju ära teha. Ühelt poolt ollakse Vantaas elavate erineva kultuuritaustaga naiste vabas vormis kooskäimise kohaks ning teisalt viiakse läbi ka sisserändajaid toetavaid projekte ja algatusi. MTÜ-ga seotud inimeste sõnul soovivad nad sisserändajatest naisi kogukonda ja ühiskonda laiemalt kaasata, võidelda sotsiaalse tõrjutusega ja tõsta erineva kultuuritaustaga naiste võimalusi tööturul. Üks nende projektidest on „Naapuriäidit“ (vt Tekstikast 3), kuid lisaks sellele on MTÜ Nicehearts'il veel kaks projekti: „WahvaNainen“, mis on suunatud üle 28-aasta vanustele naistele, ja „Tyttojen tila/työ“ noorematele naistele ja tüdrukutele. Projekti „WahvaNainen“ raames aidatakse sisserändajatest naisi peamiselt erinevate ametlike vormide täitmisel (nt seoses tööturu- või tervishoiuteenustega), toetatakse neid töötöingutel (alates abist CV koostamisel) ning pakutakse tasuta keelekursuseid. Erinevus naabruskonna emade projektist seisneb selles, et projekti „WahvanNainen“ kliendid tulevad MTÜ ruumidesse kohale, mitte vabatahtlik ei lähe nende juurde kohale. Projektide vahel on ka koostöö: kui selgub, et abi otsima tulnud naine vajab edasist abi ja tuge, siis võidakse ta kokku viia mõne naabruskonna emaga. Noorematele naistele suunatud projekt pakub noortele naistele ja iseäranis just noortele emadele peamiselt erinevaid ühistegevusi nagu filmiõhtud ja koos söögitegemised, et neil tekiksid kontaktid enda vanuste inimestega ning nad ei jääks isolatsiooni.¹⁵

Niisiis pakub MTÜ Nicehearts naissoost sisserändajatele mitmesuguseid erinevaid teenuseid olenevalt nende personaalsetest vajadustest ning on sellisena hea näide sellest, kuidas organisatsioonisisene koostöö erinevate projektide vahel aitab tagada võimalikult vajadusest lähtuvat teenust. Kuigi seda ei öelda otsesõnu välja, võib ridade vahelt välja lugeda, et omamoodi lõimumisteenust pakutakse ka MTÜ projektide heaks tegutsevatele vabatahtlikele, sest paljud neist on ka ise sisserände taustaga ning teisi aidates lõimuvad ka nad ise tugevamalt kogukonda ja saavad julgust uusi asju ette võtta. See on projekti haldava MTÜ jaoks ainult tervitatav, sest kõige muu kõrval on naabruskonna emade üks eesmärk ka naiste jõustamine. Nad toetavad naisi, kes soovivad midagi teha. Nende jaoks on täiesti aktsepteeritav ka see, kui nende koolituse läbinud naised hiljem naabruskonna emadena tegutsema ei hakka, vaid leiavad mingid muud väljakutsed.¹⁶

See, et kõik koolituse läbinud naised projekti heaks tööle ei hakka, tähendab seda, et vabatahtlike on vaja koolitada teatava varuga. Samuti ollakse organisatsioonis hästi teadlikud sellest, et vabatahtlikelt ei tohi liiga palju nõuda ega neile liiga palju ette kirjutada. Soome naabruskonnaemade projekti näitel võib välja tuua kaks olulist põhimõtet, kuidas vabatahtlikke jätkusuutlikult projekti kaasata.

1. Vabatahtliku tuleb toetada, anda talle teadmised ja oskused ülesannete täitmiseks, aga talle ei saa kõike ette kirjutada ning talle peab andma otsustusruumi teha asju viisil, mis võimaldab tal end hästi ja mugavalt tunda.

*„Meie jaoks on väga oluline, et ei tekiks mulje, et me ütleme naistele, kuidas asju teha. Iga naine teeb asju talle omasel viisil. Jah, me saame aidata, me saame toetada, me saame anda ideid ja me saame nendega kohtuda, aga lõppkokkuvõttes teeb iga naine asju ikkagi nii, nagu tema neid teha tahab.“
(Neighbourhood Mothers, Soome)*

2. Vabatahtlikult ei tohi nõuda rohkem, kui ta teha jõuab. Üks asi, mida naabruskonna emade väljaõppe raames naistele südamele pannakse ja korduvalt üle korratakse, on see, et nad

¹⁵ Grupiintervjuu kahe pikaajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidit“ projektist, veebruar 2019.

¹⁶ Grupiintervjuu kahe pikaajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidit“ projektist, veebruar 2019.

võtaksid ette ainult nii palju, kui neil on aega ja jõudlust, sest nende enda heaolu on kõige tähtsam ning seda ei tohi teiste abistamise käigus ohtu seada. Enese eest hoolitsemine on tähtis, sest teisi saab aidata ainult siis, kui inimene ise end hästi tunneb.

„See on miski, mida nad samuti õpivad oma koolituste käigus, et nende enda heaolu tuleb kõigepealt. Nii et kõige tähtsam on kõigepealt iseenda eest hoolitseda ja alles siis sa saad hakata abistama, sest põhimõtteliselt sa saad aidata ainult siis – nagu me neile õpetame – kui sa ise ennast hästi tunnend.“ (Neighbourhood Mothers, Soome)

Sellest, et erinevate vabatahtlike võimalused oma aega ja muid ressursse kogukonda panustada, on väga erinevad, on hästi aru saanud Brüsselis tegutsev organisatsioon „Makers for Change“, mis korraldab sisserrännanutele ühiskülastusi linna sellistesse piirkondadesse, kuhu nad omapäi ei läheks (Tekstikast 5). Oma kodulehele pakuvad nad inimestele erinevaid võimalusi oma ettevõtmisesse panustada olenevalt sellest, kas potentsiaalsel vabatahtlikul on nende jaoks minut, tund, päev või rohkem.

TEKSTIKAST 5

„**Makers for Change**“ (Strasbourg, Prantsusmaa) on mittetulundusühing, mis korraldab ühiskülastusi linna erinevatesse paikadesse, kuhu sisserrännanud omal initsiatiivil ei läheks. Väljasõidule eelneb põhjalik ettevalmistus: toimuvad kohtumised, kus selgitatakse välja osalejate huvid, koostatakse külastuse plaan, leitakse partnerorganisatsioonid, koostatakse kaart. Külastusele järgneb järelüritus, mis osalejad muljetamiseks uuesti kokku toob.¹⁷

„Makers for Change“ rahastus tuleb erinevatest Prantsuse ja Euroopa Liidu fondidest ja institutsioonidelt. Suur osa tööst tehakse aga ära vabatahtlike poolt. Organisatsioonil on välja töötatud erinevad võimalused vabatahtlike kaasamiseks olenevalt sellest, kui palju vabatahtlikul nende tegevusse investeerimiseks aega jätkub. Inimestele, kellel leidub nende tegevuse toetamiseks minut, pakutakse näiteks võimalust kasvatada nende nähtavust nende Facebooki lehe külastamise läbi või annetuse tegemist nende tegevuse toetuseks. Inimesi, kes saavad panustada tunni, kutsutakse nende kokkusaamisel osalema, ning inimesi, kes saaksid panustada päeva või rohkem, kutsutakse appi neid üritusi korraldama, annetusi koguma ning muul ulatuslikumal viisil organisatsiooni töösse panustama.

Rohkem infot: <http://makersforchange.org/en/>

Keeleõpe koolis, tööl ja kogukonnas

Taanis usuti aastaid, et parim viis integratsiooniks on see, et sisserrändajad lähevad tööle ning õpivad siis selle käigus ära nii kohaliku keele kui kombes. Viimasel ajal on aga taibatud, et päris nii see ei toimi. Vejles üritatakse uustulijaid seetõttu kokku viia tavaliste perekondadega. Tavalised pered saavad

¹⁷ D. Narussoni märkmed CRISCO kohtumiselt 14.-16.03.2018, Bassano del Grappas.

endast teada anda ning siis viib vastav üksus kokku ühe Taani pere ja ühe sisserändajate pere. Kõigepealt käib sisserändajate pere Taani pere juures lõuna- või õhtusöögil. Tavaliselt kutsub sisserändajate pere seejärel Taani pere enda juurde sööma. Eesmärk on viia sisserändajad kokku tavaliste taanlastega, kes ei ole ametnikud, kellele nendega tegelemise eest makstakse.¹⁸

*„Me korraldame nii, et nad saavad kohtuda eraisikutest taanlastega, sest muidu on kõik inimesed, kellega nad kohtuvad, ametnikud nagu meie, kes saavad nendega rääkimise eest palka. Aga integratsioon on minu jaoks pigem see, kui sa lähed ja räägid oma naabriga või midagi sellist. Kui sa tunned, et see inimene, kes minuga räägib, teeb seda sellepärast, et ta on huvitatud minuga rääkimisest.“
(Jens-Emil Munkgaard, sotsiaalse integratsiooni projektijuht Vejle kommunis)*

Tõdemuseni, et kohaliku keele õppimiseks on vaja, et uustulijatel tekiks kontakt kohaliku kogukonnaga, kus nad saavad õpitut praktiseerida ja näevad keeleoskusest reaalselt kasu, on peale Vejle jõutud ka teistes kogukondades. Laste ja noorte puhul on ammu täheldatud, et noortelaagrid on tõhus lõimumist toetav tööriist, kuna intensiivselt üksteisega kokku puutudes tekivad lastel ja noortel paratamatult sotsiaalsed suhted ning vajadus leida ühine keel (Tekstikast 6). Täiskasvanute samal viisil kokkutoomine võib olla raskendatud, kuid ka täiskasvanute keeleõppel ja lõimimisel võivad lapsed osutada väga heaks abivahendiks. Nii Rootsis kui Saksamaal on osutunud edukaks projektid, kus lapsed toovad vanemad kohaliku keele õppimise juurde (Tekstikastid 7 ja 8).

Laste kõrval teine oluline motivaator kohalikku keelt õppida on kahtlemata lootus kohalikul tööturul paremini hakkama saada. Taanis ja Rootsis kombineeritakse seetõttu tööpraktikat/tööotsinguid keeleõppe ja integratsiooniga (Tekstikastid 9 ja 10). Nii osalevad sisserändajad Rootsi sotsiaalses ettevõttes Yalla Trappanis tööpraktikat tehes ühtlasi ka rootsi keele kursustel, Taanis on keeleõpe aga integreeritud programmi, mille raames toetatakse sisserändajaid tööotsingutel. Seda tehakse arusaamises, et ei keeleõpe ega tööotsingud toimu kuidagi sotsiaalsest elust lahus. Taani keeleõpetaja Marianna Møller nendib, et nende peamine eesmärk on panna õpilased end uues kultuuris mugavalt tundma ja anda neile võrgustik: „Ja võrgustik, see on eesmärk.“¹⁹

TEKSTIKAST 6

Noortelaagrid (Boise, Idaho osariik, Ameerika Ühendriigid) ei ole integratsiooni teenistuses uus tööriist, kuid see võib jätkuvalt väga hästi sobida nii erineva kultuurilise kui ka sotsiaalmajandusliku taustaga noorte lõimimiseks ja keeleõppeks. Ameerika Ühendriikides on täheldatud, et kuigi välispäritolu õpilased omandavad koolis kiiresti teadmisi kohaliku keele ja kultuuri kohta, kipuvad need teadmised pika kolmekuulise suvevaheaja jooksul ununema, sest suhtlus kaasõpilastega kas katkeb või vähemalt väheneb. Boise'i linnas Idaho osariigis leiti sellele probleemile lahendus noortelaagrite näol, kus saavad kokku põhikooliealised põgenikud ja sama vanad kohalikud noored, kellel on olnud koolis raskusi. Kahenädalase programmi eesmärk oli tutvustada põgenikest noortele Boise'i kogukonda, edendada akadeemilist ja kultuurilist kirjaoskust ning tõsta osalevate õpilaste teadlikust erinevatest kultuuridest. Muuhulgas tegeletakse programmis läbi erinevate loominguliste meetodite aktiivselt nii isikliku kui kultuurilise identiteedi teemaga. Programmis osalejatega arutletakse tõsisete teemade üle (nagu nt laste õigused), aga suurt rõhku pannakse ka koos sportimisele. Juhendajad nentisid, et suhete sõprussuhete sõlmimisel ei saanud lastele

¹⁸ Intervjuu Vejle kommunis (Taani) sotsiaalse integratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

¹⁹ Intervjuu Vejle kommunis taani keele õpetaja Marianna Mølleriiga, jaanuar 2019.

takistuseks ka puudulik keeleoskus ning koos mängiti ja tegutseti ka nende lastega, kes inglise keelt ei osanud.

Rohkem infot: <http://www.idahorefugees.org/>

TEKSTIKAST 7

Svenska med baby/ Swedish Wirh Your Baby (Stockholm, Rootsi) pakub alates 2012. aastast keelekursuseid noortele vanematele. Osalevad noored vanemad ja nende väikelapsed erinevatest naabruskondadest ning suur osa osalejatest on sisserände taustaga. Tegemist on avatud kohtumistega, kuhu huvilised võivad lihtsalt sisse astuda. Toimuvad erinevad arutelud, ühistegevused, leitakse uusi kontakte ning saadakse üksteiselt tuge ja nõu vanemlusega seotud küsimustes. Ühine kogemus väikelaste vanematena seob väga erineva taustaga inimesi ning lapsed toimivad loomuliku jäälõhkujana. Kohtumised toimuvad raamatukogudes, kogukonnakeskustes, kiriku või koguduse ruumides jm.

TEKSTIKAST 8

Mama Lernt Deutsch – Papa auch / Mama learns German – even Papa (Frankfurt, Saksamaa) on 1997. aastal alguse saanud programm, mille raames korraldatakse ühiseid keeletunde lasteaia- ja algkooliealistele lastele ja nende vanematele. Selline ühisõpe ei aita emadel-isadel mitte üksnes paremini uuel kodumaal kohaneda, vaid aitab neil ka aidata oma last/lapsi koolis hakkama saamisel. Samuti aitab see sisserändajatest vanematel luua tihedad sidemed kooliga: kooli ja kodu hea koostöö on aga üheks eelduseks, et lastel koolis hästi läheks. Vanemad käivad lastega tundides kaasas kahel hommikul nädalas, õpivad koos nendega saksa keelt ning näevad ühtlasi, kuidas kohalik kool toimib. Keeletunnid keskenduvad praktilise igapäevakeele ja väljendite õppimisele, mis aitavad emadel (ja isadel) uuel kodumaal kergemini hakkama saada ning oma laste tegemistest aru saada. Programmis osalenud koolide tagasisidest selgub, et programmis osalenud õpilaste saksa keele oskus ja sõnavara on märgatavalt paranenud, sest nad kasutavad-harjutavad kodus vanematega rohkem saksa keelt. Programmis osalemine ja paranenud keeleoskus laiendas nii laste kui ka emade sotsiaalseid võrgustikke. Programmi laiendati hiljem vanemale kooliastmele. Samuti on seda rakendatud teistes Saksamaa piirkondades.

Rohkem infot: [https://www.frankfurt.de/sixcms/detail.php?id=2889&ffmpar\[id_inhalt\]=352763](https://www.frankfurt.de/sixcms/detail.php?id=2889&ffmpar[id_inhalt]=352763)

TEKSTIKAST 9

Yalla Trappan (Malmö, Rootsi) on sotsiaalne ettevõtte, mis pakub tööturult pikal eemale jäänud sisserändajatele tööpraktikat toitlustuse ning mööbli restaureerimise, puhastusteenistuse ja õmblemise alal. Seejuures müüakse paljusid praktikantide valmistatud tooteid organisatsiooni ruumides, kus asub ka kohvik, ja praktika juurde kuulub ka rootsi keele õpe. Sotsiaalse ettevõtte on Yalla Trappan ilmselt mõnevõrra jätkusuutlikum kui tema projektirahade toel loodud sõsarettevõtmine **Yalla Sofielund**, mis on Yalla Trappani ja Malmö linnavalitsuse koostöös algatatud ja ESF rahastatud 3-aastane projekt, mis muus osas toimib sarnaselt Yalla Trappanile.

Rohkem infot: <https://www.facebook.com/yallasofielund/>

TEKSTIKAST 10

Keeleõppe integreerimine tööotsingutega (Vejle, Taani). Vejles viiakse sisse rändajate lõimimiseks läbi projekti, milles keeleõpe on integreeritud toega tööotsingutel. Projektis osalevad peamiselt inimesed, kellel puudub haridus ning tihtipeale ka varasem töökogemus. Suur osa neist on Afganistanist või Araabiariikidest pärit naised, kuid osalejate seas leidub ka Aasia ja Vene päritolu naisi. Osalejad on programmi suunatud töökantori poolt ja programmis osalemine on neile naistele kohustuslik, kui nad soovivad saada toetusraha.

Keeleõpe toimub kaks korda nädalas, kolm tundi korraga. Keeleõpe toimub väikestes rühmades, kus on 6–12 õpilast. Kaheteistkümneses grupis on juba kaks õpetajat. Keskendutakse igapäevastele teemadele ja sellele, mis osalejate elus toimub. Ka kohvipausi ajal julgustatakse õpilasi omavahel taani keeles suhtlema. Lisaks taani keelele õpitakse ka pisut matemaatikat ning tehakse harjutusi ärevuse maha võtmiseks õppijatel, kelle õppimiskogemus on väike või jääb kaugemale minevikku. Osalejatele toimub ka erinevaid koolitusi (nt keskuse köögis) ning neile pakutakse vajadusel teraapiat. Samuti käib tundides külalisesinejaid Vejle organisatsioonidest, kes räägivad õpilastele, kuidas tööd otsida, kuidas toimib Taani asuüliüsteem jne. Kuulatakse kogemuslugusid, kuidas sisse rändajad on tööd leidnud ja Taani ühiskonnas kodunenud. Samuti külastatakse koos õpilastega erinevaid kultuuriasutusi. Näiteks käiakse muuseumis tutvumas sellega, milline oli Taani ühiskond sada aastat tagasi.

Projekti on kaasatud ka praktikant, kes on ka ise sisse rände taustaga, aga praeguseks hästi lõimunud ning oma koha kogukonnas leidnud. Ta ei osale õppetöös, tema ülesanne on tundi tulijaid lihtsalt sõbralikult tervitada, nendega taani keeles vestelda ning neile kohvi ja teed pakkuda, kuni nad ootavad. Tema kaasamise mõte seisneb eelkõige positiivse rollimudeli pakkumises: kui õpilased näevad, et vabatahtlikul on õnnestunud taani keel ära õppida ning endale praktikakoht leida, siis neil tõuseb usk, et ka nemad saavad sellega hakkama.

Hiljuti hakati ettevõtmisesse kaasama vabatahtlikke abilisi, kes osaleksid koos sisse rändajatest õpilastega ühistes kokandustundides ja räägiksid süüa tehes ning hiljem koos toitu nautides õpilastega taani keeles. Selle eesmärk on anda õpilastele kogemus, et nad saavad taani keelt kasutada päriselt inimestega suhtlemiseks.²⁰

Kohaliku kultuuri veealused karid ja nende vältimine

Kohalik keel on aga vaid üks osa kohalikust kultuurist, mis teisest riigist sisse rändajatele tõlkimist võib vajada. Kohalikele normaalsed, igapäevased ja iseenesest mõistetavad asjad võivad mujalt tulles tunduda kahtlased, arusaamatud või suisa hirmutavad. Mõningad kultuurilised erinevused on hästi teada ja tuntud, nt naise positsiooni erinevus Euroopa ja Lähis-Ida kultuurides. Selliste hästi kaardistatud kultuurierinevuste puhul osatakse neile ka vajalikku tähelepanu pöörata. Näiteks naabruskonna emade projekt (vt Tekstikast 3), mille eesmärk on naiste ja tüdrukute jõustamine ning nende toomine kogukonda, pöörab iseäranis tähelepanu kodustele naistele, kellel pole kogukonnaga

²⁰ Intervjuu taani keele õpetaja Marianna Mølleriga, jaanuar 2019.

praktiliselt mingeid kontakte. Nendega tegelemine on oluline just marginaliseerumise vältimiseks. Sellistele naistele turvalise kokkusaamiskoha pakkumiseks on organisatsiooni kontor ainult naistele ja tüdrukutele ning iga kord, kui kontorit külastab mõni mees, küsitakse juuresviibivatelt naistelt üle, kas tema sealviibimine pole nende jaoks probleem. Koos naistega väljas käies valitakse samuti kohti, kus mehed ei domineeriks.²¹

Teisalt on terve hulk kultuurilisi erinevuseid, mis ei ole nii silmatorkavad, ning oma kultuuri on eriti keeruline „tõlkida“ seetõttu, et kohalike jaoks ei ole alati väga lihtne taibata, mis võib uustulijate jaoks lisaselgitusi vajada. Sisserändajate lõimimisega pikemat aega tegelenud inimesed teavad, et oluline on päris igapäevaste asjade selgitamine ja koos läbi tegemine. Näiteks üritatakse Taanis Vejles uustulijatele algusest peale selgeks teha kohalikele nii iseenesestmõistetavat asja nagu see, et väiksemate vahemaade läbimiseks ei ole alati ühistransporti vaja, vaid väikeseid vahemaid on Taanis kombeks kõndides (või jalgrattal) läbida.²²

Taoliste iseenesestmõistetavuste sisserändajatele iseenesestmõistetavaks tegemisega tegelevad erinevates riikides ja kogukondades erinevad projektid. Nii näiteks tutvustatakse kohaliku kultuuri veealuse osana Taanis uustulijatele jalgrattasõitu (Tekstikast 11) ning Uus-Meremaal veeohutust (Tekstikast 12). Taolistel projektidel on enamasti rohkem kui üks kasutegur: kuigi esmalt meelitab uustulijaid projektis osalema ehk otsene kasu (nt jalgrattasõidu puhul võimalus odavamalt punkti A punkti B kulgeda, veeohutuskursuste puhul vähenenud tõenäosus, et lapsed rannas ära upuksid), siis pikemas perspektiivis võivad omandatud oskused neil harrastada kohalikega samu tegevusi ning toovad neid kohtadesse, kus kohalikudki armastavad liikuda. Kohalikke ja uustulijaid ühte kohta kokku toovate algatustena sobitub siia ritta ka „Makers for Change“, mis viib sisserännanud sellistesse Brüsseli piirkondadesse, kus liiguvad kohalikud elanikud (Tekstikast 5).

Vajab veel välja selgitamist, mis võiks Eesti puhul olla kohalike „kiiks“, mida uustulijatega jagada. Võib-olla võiks see olla näiteks armastus puhta keskkonna suhtes ja talgukultuur. Üks võimalus sotsialiseerimiseks võiks olla näiteks paari uustulija suunamine igasse „Teeme ära“ talgulisse seltskonda: selle käigus näeb too nii seda, kui oluline on eestlastele puhas keskkond, kui puutub kokku ka (hääbuva) talgukultuuriga.

Üks meetod, kuidas teada saada, mis on Eesti kultuuris need veealused karid, mis uustulijatele raskusi põhjustavad, on Belgias positiivselt vastu võetud sisserändajatele suunatud loovkirjutamise töötoad (Tekstikast 13). Loovkirjutamise töötoad on kindlasti üks kammerlikumaid lõimumist soodustavaid tööriistu, kuid sellel võib olla osalejate arvust oluliselt suurem mõju just selle kaudu, et sisserändajate lugudest võib välja kooruda see, mis neile siin teistsugune, arusaamatu ja selgitusi vajav tundub. See aga võimaldaks järgmistele uustulijatele Eesti kultuuri aga juba veidi paremini tõlkida.

TEKSTIKAST 11

Jalgrattasõit (Kopenhagen, Taani) on Taanis oluline kohaliku kultuuri osa, millest ka sisserändajad võiksid osa saada, mistõttu ongi Taani Punase Risti vabatahtlikud pakkunud uustulijatele jalgrattasõidu tunde. Jalgrattal liigeldes saavad uustulijad kergemini osa linna elust ning nende elu on oluliselt mugavam. Õpe hõlmab lisaks jalgrattaga sõitma õppimisele ka liiklusreeglite tundma õppimist. Tunnid on sisserändajatele ja põgenikele tasuta. Suurem osa osalejatest on vanemaealised naised riikidest, kus naised jalgrattaga traditsiooniliselt ei sõida. Tunnid on ühtlasi

²¹ Grupiintervjuu kahe pikaajalise „naabriemaga“ Soome „Naapuriäidit“ projektist, veebruar 2019.

²² Intervjuu Vejle kommunii (Taani) sotsiaalse intergratsiooni projektijuhi Jens-Emil Munkgaardiga, jaanuar 2019.

võimalus tutvustada sisserändajatele taani kultuuri ning sotsialiseerida neid taanlaste kombel jalgrattal aega veetma. Tunnid on uustulijate seas populaarsed, sest jalgrattal liikumine on teistest transpordiviisidest odavam ning samuti tõstab jalgrattaga sõitmise oskus tööle saamise võimalusi.

TEKSTIKAST 12

Uppumisennetuse programm Aucklandis (Auckland, Uus-Meremaa) sündis reaktsioonina kõrgele uppumissurmade arvule sisserändajate seas. Piirkonnas, kus mõni veekogu on alati lähedal ning veekogude ääres ja veekogudel vaba aja veetmine kohalike seas väga populaarne, täheldati, et sisserändajad tulevad tihtipeale sellistest piirkondadest, kus veeohutusosalased teadmised on kesised. Probleemiga tegelemiseks käivitati mitmeid kogukonnahariduslikke initsiatiive, mis tegelesid veeohutuse alase teavitustöö ja koolitusega, mille raames tegid veeohutusega tegelevad organisatsioonid ja rühmitused tihedat koostööd erinevate sisserändajate organisatsioonidega. Selline koostöö võimaldas välja töötada kultuuriliselt kohased ujumisõppe- ja veeohutusprogrammid ning teavitusmaterjalid, mis on kooskõlas kogukonna vajadustega (sh nt moslemite puhul ainult naistele suunatud ujumistunnid). Lisaboonusena puutuvad sisserändajad tegevuse käigus kokku kohalike seas populaarsete ajaveetmisviisidega ja õpivad neid ohutult harrastama, mistõttu neil on edaspidi suurem tõenäosus taolise ajaveetmise käigus kohalikega kontakte luua.

Rohkem infot: <https://www.watersafe.org.nz/>

TEKSTIKAST 13

Loovkirjutamise töötoad (Etterbeek, Belgia) tekitasid sotsiaalse sidususe suurendamise meetodina esialgu kahtlusi, kuid osutusid ootamatult edukaks. Kaks kuni kaks ja pool tundi kestvad töötoad toimusid erinevates kohtades – raamatukogudes, koolides ja kohvikutes, et jõuda võimalikult eripalgelise ja erinevas vanuses sihtrühmani. Suur osa osalejatest olid sisserändajad. Infot töötubade kohta levitati peamiselt läbi sotsiaalvõrgustike. Töötuba algas alati mängudega, mis aitasid jääd lõhkuda ja osalejatel pinget maha võtta. Sellele järgnes kirjutamise osa ning töötuba lõppes sellega, et kirjutatut jagati omavahel. Kirjutamisharjutuse teemad varieerusid olenevalt osalejatest ja nende huvidest kirjandusest (raamatukogus) kuni keskkonnateemade ja isiklike sisserände kogemusteni. Paljudele osalejatele oli loovkirjutamine enesehinnangut tõstev kogemus, sest seni olid nad arvanud, et nemad kindlasti kirjutamisega hakkama ei saa. Töötoad aga lähtusid tõdemusest, et kirjutamine ei pea olema pingutav intellektuaalne tegevus, vaid kirjutamine saab olla lõbus ja ka kollektiivne tegevus, mille käigus suheldakse teiste osalejatega ning juuakse kohvi/teed. Teisalt oli neis töötubades kirjutamisoskuse edendamise ja inimeste julgustamisest olulisemgi eesmärk erineva taustaga inimesi kokku tuua ning omavahel suhtlema ja koos töötama panna. Töötubade läbiviija mõonab, et aegajalt tuli tal oma partnerorganisatsioone veenda, et loovkirjutamine on sobiv tööriist sotsiaalse sidususe suurendamiseks, sest inimestel on eelarvamus, et loovkirjutamine on valitud seltskonnale ning tavalised inimesed loovkirjutamisest kindlasti ei huvitu. Kui loovkirjutamise töötoad siiski toimusid, leidis ka osalejaid ning tekkis isegi sotsiaalne tellimus jätkutöötubade järele. Nüüd unistab nende töötubade läbiviija Tina sellest, et saaks töötubades kogunenud sisserändajate Belgias kodunemise lood raamatuna välja anda.²³

²³ Intervjuu Etterbeekis loovkirjutamise töötube läbi viinud Tinaga, jaanuar 2019.

Ühine häda või ühine huvi – tegevused, mis toovad inimesed kokku

On vana tõde, et ühised probleemid liidavad ning kui inimestel on sarnane mure või huvi, siis pole erinev emakeel mingi barjäär. See ei tähenda mõistagi seda, et sisserändajatega kogukondades tuleks hakata kunstlikult probleeme tekitama, vaid seda, et uustulijad, kellel on mõni mure (nt krooniline haigus või puue) või huvi (nt vanemlus, mõne spordiala harrastamine), tuleks suunata selle teemaga tegeleva ühenduse või organisatsiooni juurde. Lapsevanemaid ühendab olenemata rahvusest huvi oma järeltulijate hea käekäigu eest, iseäranis juhul, kui lapsel peaks esinema mingeid probleeme. Sellisel juhul on sarnast saatust jagavate inimeste jaoks erinev kultuuriline taust teisejärguline.

“Meil on ka üks MTÜ, kus on vanemad, kelle lastel on erivajadused... /.../ Nad saavad kokku ja nad räägivad ja nad isegi ei hooli, mis keeles nad räägivad. Inglise või läti või vene. Neil on probleem. Kui on probleem, siis inimesed tavaliselt leiavad ühise keele.” (Rēzekne piirkonnaintegratsiooniprojektide eestvedaja)²⁴

Nagu on näitab Rootsi „Svenska med baby/ Swedish Wirh Your Baby“ projekt, on vanemlus sedavõrd oluline teema ja ühendav kogemus, et see toob ühiseks tegevuseks kokku ka täiesti tervete laste vanemad.

Ühine huvi ei pea piirduma aga laste ja tervisemuredega, vaid võib hõlmata väga erinevaid tegevusi spordi- ja kultuuriharrastustest aianduseni. Kogukonnaaiad on mitmel pool Euroopas osutunud tõhusaks vahendiks kogukonnatunde tekitamiseks linnades ning sisserändajate kogukonda lõimimisel. Näiteks Londoni algatuse „Spitafields City Farm“ puhul rõhutatakse seda, et kogukonnaaiandus sobib eriti hästi just vanematele sisserändajatest naistele, kes saavad rohelist luues ja kodumaalt tuttavaid tooteid kasvatades omavahel suhelda²⁵. Taanis ja Saksamaal seevastu rõhutatakse kogukonnaaedade positiivset mõju välja tuues sellele, et need liidavad erineva kultuurilise taustaga inimeste kokku toomise kõrval ka erinevaid põlvkondi (Tekstikastid 14 ja 15).

TEKSTIKAST 14

„Grow Vejle – mobile urban gardens“ (Vejle, Taani) on initsiatiiv, mis aitab ühelt poolt luua keskkonnasäästlikku ja mõnusat avalikku ruumi ning teiselt poolt toob piirkonna elanikud avalikku ruumi kokku. Grow Vejle tegevuse keskmeks on linnaaiad, mis sisaldavad mullaga täidetud aluseid, mida renditakse hooajaliselt välja ning mida saab soovi korral rentida ka rohkem kui ühe. Rentnikeks võivad olla üksikisikud, perekonnad, kooliklassid, lasteaiarühmad, kohvikud jne. Hooajal korraldatakse ka ühisüritusi, nagu ühised söömaajad, aianduspäev või ühised grillimised õhtuti. Ideid ürituseteks saavad välja pakkuda kõik ühisaias tegutsejad. Vejles on välja pakutud näiteks lastele ettelugemist ning aianduslikke võistlusi stiilis, kes suudab kasvatada suurima kõrvitsa või kangeid chillisid. Aiad on külalistele avatud ning nende vahele koguneb jalutajaid ja einestajaid. Aastal 2014 täiendati kogukonnaaeda väliköögi, kasvuhoone, vihmaveekollektori, grillimisala ja palju muuga. Aiad asuvad linnale kuuluval alal, kuhu on koondunud mitmeid kultuuriasutusi ja ärisid ning mida muidu iseloomustavad pigem sillutis, parkimisplatsid ja autod. Niisiis võimaldavad

²⁴ Intervjuu Rēzekne piirkonna (Läti) integratsiooniprojektide eestvedajaga, november 2018.

²⁵ Spitafields City Farm koduleht: <https://www.spitafieldscityfarm.org/>; vaadatud 24:01.2019.

linnaiad luua meeldivamat füüsilist keskkonda, kasvatada tervislikku toitu, panna inimesi õues tegutsema ning luua kõige selle juures heanaaberlikke suhteid, mis ületavad etnilisi, sotsiaalseid ja ealisi piire.

Idee on luua jätkusuutlikke rohelisi oaase, mis meelitaksid inimesi õue endale ise söögipoolist kasvatama ning suurendaksid samal ajal kogukonna sidusust. Projekti tegijad leiavad, et koos saagiga kasvavad ka inimeste enesehinnang ja sotsiaalsed kontaktid. Ühisaiad tekitavad sotsiaalse ruumi, kus inimesed saavad kohtuga ja tegeleda ühise hobiga juurviljade kasvatamise näol. Ühise tegevuse läbi sünnivad sõbrasuhted, mis ületavad vanuse, soo, rassi ja religiooni piire ning edendavad sotsiaalset sidusust naabruskonnas.

Tegevus, millega alustati 2013 suvel, on täielikult kodanike initsiatiiv ning seda veab ühendus Grow Vejle. Projekti toetab keskkonnaministeerium, kuid eelarvega on siiski kitsas; palgal on ainult projektijuht.

Rohkem infot: <http://citiesofmigration.ca/good-ideas-in-integration/>

TEKSTIKAST 15

Internationale Gärten/ Rahvusvahelised aiad (Göttingen, Saksamaa) on algatus, mille raames rajatakse kogukonnaaedu, mille eesmärk on kokku tuua sisserändajad ja kohalikud, et koos kasvatada juur- ja puuvilju, vahetada seemneid ja retsepte, ehitada väikeseid kogukonnamaju ja grillahje, kokata ja grillida. Ettevõtmisele panid 1995. aastal aluse Bosnia sõjapõgenikest naised, kes soovisid uuel kodumaal jätkata köögiviljakasvatust, millega nad kodumaal harjunud olid. Praeguseks on aedades tegutsevatest inimestest tekkinud tugevad kogukonnad, kus lastel tekivad väikesest peale tugevad sõprussidemed eakaaslaste ja täiskasvanutega, põgenikest naised pääsevad kodunt välja ja saavad suhelda. Lisaboonus on see, et kuna aias toimetas väga paljudest erinevatest rahvustest inimesi, peavad põgenikest naised omavahel suhtlema kohalikus (antud juhul saksa) keeles ning arenenud keeleoskus toetab nende edasist integratsiooni.

Kogukonnaaiad ei toimeta ühtse süsteemi alusel: mõnedes kogukonnaaedades on juhtimise enda peale võtnud sisserändajad, teistes veavad tegevust eest kas kogukonnaorganisatsioonid, kogudused või pühendunud üksikisikud. Praegu toetab ja populariseerib rahvusvaheliste aedade tegevust Saksamaal Münchenis tegutsev sihtasutus, mis aitab nii hea nõu ja koolituste kui ka rahastusega. Nende võrgustik nõustab neid, kes on huvitatud uute rahvusvaheliste aedade rajamisest, korraldab uuringuid, vahendab teavet võrgustiku liikmetele ning samuti nõustab organisatsioone, mis soovivad algatada midagi sarnast väljaspool Saksamaad. Praeguseks on võrgustikus sadu aedu. Erinevates aedades on tegevuse keskmes erinevad teemad: mõned rõhuvad keskkonnaalasele teavitusele- ja haridustööle, mõned tegelevad teraapilisele tegevusele traumaatilise kogemusega põgenikega, mõned edendavad ligipääsu kutseharidusele või arendavad väikeettevõtlust.

Rohkem infot: <https://anstiftung.de/urbane-gaerten/interkulturelle-gaerten-ig>

Positiivse kuvandi loomine distantsilt

Kuigi meediasisu ei loo otseselt kogukonda ja sotsiaalset suhtlust, võib see aidata luua positiivset suhtumist sisserändajatesse, mis on sotsiaalse suhtluse ja kogukondadesse lõimumise eelduseks. Läbimõeldult ja kvaliteetselt toodetud meediasisu võib aidata maha võtta sisserändajate teistsugusega seotud hirme ning näidata, et erinevustele vaatamata on lõppkokkuvõttes tegemist siiski täiesti tavaliste inimestega oma lugude, murede ja rõõmudega. Hea näide sellisest sisuloomest on pikalt Kataloonia Televisiooni eetris olnud kokasaade „Karakia“, mis erinevate etniliste kogukondade köögikunsti tutvustamise kõrval tutvustas ka sisserändajaid endid (Tekstikast 16). Hea mõte on kaasata mitmekesisust tutvustavasse sisuloomesse kohalikke inimesi, näiteks koolinoori, kes ei õpi selle käigus mitte üksnes erinevaid kultuure tundma, vaid omandavad ka tehnilisi oskusi loo publikuni toomiseks (Tekstikast 17).

Samas tuleb silmas pidada, et mitte igasugune meedia/ajakirjanduse kaasamine lõimumise edendamisse ei pruugi anda soovitud tulemusi, kui toodetud sisu pole kvaliteetne või kui seda teevad inimesed, kes ise sellesse ei usu. Lätis Rezeknes tehti 2018 algust projektiga, mille raames kohalikud ajakirjanikud kirjutavad sisserännanutest lugusid²⁶. Initsiatiivi raames koguti kokku kohalikes lehtedes kirjutavad ajakirjanikud, et nad kirjutaksid integratsiooniga seonduvast – näiteks keelega seotud probleemidest või mis neile inimestele Lätis ei meeldi ja mis meeldib. Eelnevalt viidi ajakirjanikele läbi koolitused. Artiklid ilmusid paralleelselt läti ja vene keeles. Paraku ei osutunud projekt edukaks, sest projektis osalenud ajakirjanikud ei olnud väga heal professionaalsel tasemel, artiklid ei olnud hästi kirjutatud ning kuna probleemseid olukordi käsitleti kohmakalt, siis lõimumise asemel tekkisid kogukonnas pigem uued vastandused ja skandaalid.²⁷ Niisiis tuleb meedia kaasamisel lõimumise edendamisse väga täpselt läbi mõelda, kuidas seda teha nii, et tulemuseks ei oleks varasemast veelgi suurem vastandumine.

TEKSTIKAST 16

„Karakia“ (Barcelona, Hispaania) on alates 2001. aastast pikalt Kataloonia Televisiooni eetris olnud äärmiselt populaarne kokasaade, millega tutvustati erinevate etniliste kogukondade köögikunsti. Telesaate peamine eesmärk oli teadvustada vaatajaskonnale, kui palju erinevatest kultuuridest pärit inimesi elab nende ümber ning et kõik need inimesed on Kataloonia ühiskonna osa. Saate keskmes on kodune toit, mida perekonnad igapäevaselt valmistavad. Saadet filmitakse tavaliste inimeste kodudes ning selle raames tutvustatakse erinevate etniliste ja kultuuriliste kogukondade retsepte. Vähe sellest, et saade oli üks Kataloonia Televisiooni vaadatavamaid programme, näitas see sisserändajaid tavapärasest erineva nurga alt: sisserändajate perekondi näidati nende kodudes pere ja naabritega suhtlemas, kokkamas ja söömas, rääkimas katalaani keelt, rääkimas lugusid oma kultuurist vaheldumisi kohalike uudiste ja toidukorvi maksumusega. Hiljem on saate erinevaid episoodide kasutatud nii üldhariduskoolides kui ka kõrgkoolides, et õpetada õpilasi nägema ja mõistma kultuurilist mitmekesisust nende ümber.

Rohkem infot: <https://www.ccma.cat/tv3/karakia/>

²⁶ D. Narussoni märkmed CRISCO kohtumiselt 14.-16.03.2018, Bassano del Grappas.

²⁷ Intervjuu Rēzekne piirkonna (Läti) integratsiooniprojektide eestvedajaga, november 2018.

TEKSTIKAST 17

Kooliõpilaste filmifestival Torre Pachecos (Hispaania) rõhub mitmekesisusele väikelinnas. Nädalasel festivalil, mis esimest korda toimus aastal 2008, osalevad oma lühifilmidega õpilased kogu Hispaaniast ja nende töid hindab professionaalsetest filmitegijatest žürii. Õpilaste tehtud filmid käsitlevad sotsiaalse õigluse ja kultuuridevahelise dialoogiga seotud küsimusi. Filmifestival hõlmab lisaks õpilafilmi konkursile ka erinevaid töötube, mille raames õpilased õpivad erinevaid filmitegemise, teletöö ja multimeedia tehnikaid.

Rohkem infot: http://www.regmurcia.com/servlet/s.SI?sit=&r=AgP-28040-DETALLE_EVENTO